

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА**

Кафедра права та інформаційної справи

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Цивільне право»

На тему: «Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб»

Студент-виконавець:

Демченко Анастасія Олександрівна,
група ЮР-21

Керівник курсової роботи:

Панчишин Антон Володимирович

Курсова робота захищена з
оцінкою

Протокол захисту курсових робіт

№ _____ від _____ 20____ р.

Черкаси 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Розділ 1. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	
1.1 Поняття та ознаки юридичної особи.....	5
1.2 Види юридичних осіб.....	9
Розділ 2. Поняття та види цивільно- правової відповідальності	
2.1 Поняття та види цивільно-правової відповідальності.....	14
2.2 Підстави виникнення цивільно-правової відповідальності..	18
2.3 Вина – як елемент складу цивільного правопорушення.....	23
Розділ 3. Проблемні питання цивільно-правової відповідальності юридичної особи	
3.1 Судова практика у сфері цивільно-правової відповідальності...26	
3.2 Проблеми встановлення вини юридичної особи в цивільних правопорушеннях.....	28
Висновок.....	31
Список використаних джерел.....	33

Вступ

Проблема цивільно-парвової відповідальності і пов'язаних з нею аспектів привертають увагу фахівців уже декілька століть. Це стосується не лише суто цивільно-парвової відповідальності, але також і всіх категорій що тісно пов'язані з нею.

В юридичній науці в цілому й в окремих її галузях мабуть немає більш дискусійного питання, ніж питання про сутність і особливості як юридичної відповідальності взагалі так і цивільно-парвової відповідальності зокрема.

Актуальність теми

Юридичні особи є основними товаровиробниками, що забезпечують економічний розвиток країни, насичення ринку товарами, роботами та послугами. Їх дії значною мірою визначають реальний стан додержання майнових та особистих немайнових прав інших учасників цивільних відносин. Крім того, цивільно-парвова конструкція юридичної особи широко використовується у публічно-парвових відносинах.

З огляду на притаманний цивільному праву метод юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності учасників цивільних відносин цивільно-парвова відповідальність має забезпечувати належне виконання цивільних обов'язків з боку всіх без винятку суб'єктів цивільного права. Зазначене вимагає врахування особливостей юридичної особи з метою створення парвових гарантій послідовної реалізації функцій цивільної відповідальності.

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. запровадив нову для вітчизняного законодавства класифікацію юридичних осіб, яка передбачає виокремлення юридичних осіб приватного та юридичних осіб публічного права, підприємницьких і непідприємницьких товариств та установ. Водночас норми Господарського кодексу України регламентують особливості участі юридичних осіб у господарських відносинах. Зазначене диктує потребу в дослідженні основних законодавчих класифікацій юридичних осіб на предмет

висвітлення особливостей правового статусу окремих видів юридичних осіб саме як суб'єктів цивільно-правової відповідальності.

У наукових дослідженнях, присвячених різним аспектам розвитку інституту юридичної особи, увага вчених зосереджується, як правило, або на комплексному аналізі всієї сукупності ознак певної організаційно-правової форми юридичних осіб, або на особливостях правового статусу окремих їх видів, або на з'ясуванні соціально-правової природи та висвітленні різних сторін правосуб'єктності юридичної особи. При цьому питання майнової відповідальності найчастіше розглядаються лише попутно, через виокремлення і аналіз зафіксованих у законі положень щодо відповідальності юридичних осіб тієї чи іншої організаційно-правової форми або виду, оскільки зазвичай дослідники не ставлять за мету виявлення всього комплексу соціально-економічних чинників (причин), що зумовлюють доцільність нормативного закріплення певного механізму цивільно-правової відповідальності юридичних осіб та відповідних елементів їх правового статусу.

Предметом є цивільно правова відповідальність юридичних осіб.

Метою курсової роботи є дослідження і висвітлення проблеми цивільно-правової відповідальності юридичних осіб, а також узагальнення висновків та відомостей, що стосуються даної проблеми.

Реалізація поставленої мети здійснюється шляхом вирішення кількох основних завдань:

1. Здійснити аналіз поняття юридичних осіб в українському законодавстві;
2. Охарактеризувати поняття, умови та значення цивільно-правової відповідальності;
3. Розкрити особливості видів цивільно-правової відповідальності юридичних осіб

Курсова робота (практичне значення) може бути використана в практичній роботі юриста, а також студентами юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

Методи дослідження – аналітичний, описовий, статистичний, порівняльний.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становили, зокрема, наукові праці вітчизняних науковців: С.В. Артеменка, Л.М. Баранової, Д.В. Бобрової, В.І. Борисової, О.М. Вінник, І.О. Дзери, Г.В. Єрьоменко, І.С. Канзафарової, В.М. Коссака, В.М. Кравчука, І.М. Кучеренко, В.В. Луця, О.О. Отраднової, О.А. Підпригори, А.Л. Ткачука, О.Є. Харитонова, Н.М. Хуторян, В.О. Чепурнова, Я.М. Шевченко, Ю.С. Шемшученка, С.І. Шимон, О.С. Янкової, В.М. Болдінова, С.М. Братуся, В.В. Вітрянського, І.П. Грешнікова, В.П. Грибанова, Мазура О. С., Лапіденко О. М.

В роботі також використовувалися юридичні словники.

Розділ 1. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

1.1 Поняття та ознаки юридичної особи

Сьогодні Цивільний Кодекс України в ст.80 дає наступне поняття юридичної особи: юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Юридична особа - це не окремий орган (фізична особа), а колективне утворення, певним чином організований колектив людей. Кожна така організація характеризується наявністю певної системи істотних соціальних взаємозв'язків її членів, внутрішньою структурою та органами, що реалізують її дієздатність. Але незалежно від внутрішньої будови, юридична особа у зовнішніх відносинах виступає як єдина організація. Організаційна єдність юридичної особи виражається і закріплюється в її установчих документах.

Суб'єктами цивільних правовідносин поряд з громадянами є також юридичні особи. Хоча юридичні особи це не громадяни, але в їх створенні та функціонуванні беруть участь фізичні особи. Об'єднання фізичних осіб завжди передбачає досягнення якоїсь спільної мети. Кожна фізична особа, вступаючи до об'єднання, передає йому частину своїх прав і обов'язків, в результаті чого об'єднання, яке бере на себе ці права і обов'язки, уособлює своїх засновників. Але однієї волі громадян для створення юридичної особи не достатньо. Потрібно, щоб новостворювана організація була належним чином зареєстрована державними органами. Цим підтверджується зацікавленість держави у створенні (виникненні) юридичних осіб [4, с. 77].

Існує кілька тлумачень феномена юридичної особи, які зводяться до трьох головних. Це: а) тлумачення юридичної особи як штучного утворення;

б) невизнання юридичної особи як суб'єкта цивільних прав;

в) визнання юридичної особи як повноцінного суб'єкта цивільних прав.

Прихильники тлумачення юридичної особи як штучного утворення стверджують, що суб'єктом цивільного права може бути лише фізична особа,

а правосуб'єктність організацій являє собою імітацію правового статусу громадян. Автори цієї теорії не заперечують можливість виникнення юридичної особи за умови дозволу держави або закону, але, на їх думку, це є досить штучне утворення і виникає воно передусім для того, щоб відокремити майно юридичної особи від майна фізичних осіб. Ця теорія надає пріоритет незалежності людини і з певним упередженням ставиться до громадських об'єднань.

Теорія невизначення юридичної особи як суб'єкта цивільних прав. В рамках цієї теорії вважається, що кінцеву вигоду від цивільних правовідносин у суспільстві отримують виключно фізичні особи, а тому немає підстав визнавати об'єднання громадян - юридичну особу - суб'єктом цивільних прав.

Тлумачення визнання юридичної особи як повноцінного суб'єкта (теорія реальності).

Теорія визнання юридичної особи як повноцінного суб'єкта цивільних прав акцентує увагу на тому, що фізичні особи в залежності від обставин і власного волевиявлення можуть діяти як ізольовано, так і спільно. Об'єднуються вони між собою тоді, коли у них виникають спільні інтереси. Саме для реалізації таких інтересів фізичні особи і створюють різні організації. Враховуючи, що історичні досягнення є результатом розвитку кооперування людей, автори названої теорії вважають за-потрібне надавати можливість об'єднанням громадян виступати суб'єктами цивільних правовідносин. Сьогодні ця теорія є домінуючою. В рамках цієї теорії існує кілька напрямів. Так, органічна теорія на перше місце ставить соціологічні дослідження об'єднань людей; організаційна теорія визначальною вважає правову охорону юридичних осіб; а теорія соціальної функції віддає перевагу дослідженням соціальних функцій юридичних осіб.

Юридичними особами визнаються організації, які мають у власності, повному господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав, нести обов'язки, бути позивачами і відповідачами в суді. [9,с.60]

Можна виділити такі істотні ознаки юридичної особи:

1. Організаційна єдність. Для того, щоб бути юридичною особою, організація повинна виступати як єдине ціле, мати органи управління та інші індивідуальні ознаки.

Однією з індивідуальних ознак є найменування юридичної особи. Воно має містити вказівку на її організаційно-правову форму або на характер її діяльності. Вказівку на організаційно-правову форму повинно містити найменування товариства, а вказівку на характер діяльності юридичної особи — найменування установи. Юридична особа може мати, крім повного, ще й скорочене найменування. Якщо юридична особа виникла як підприємницьке товариство, вона повинна мати фірмове найменування. Найменування юридичної особи зазначається в її установчих документах і вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб.

Про організаційну єдність свідчить також, наявність місця знаходження юридичної особи, яке визначається місцем її державної реєстрації і зазначається в її установчих документах. Так, якщо юридична особа зареєстрована в м. Києві, то її знаходження буде м. Київ в існуючих адміністративних межах. Конкретна адреса юридичної особи може зазначатись в її статуті або установчому договорі. Конкретне місце знаходження юридичної особи полегшує застосування до неї актів органів місцевого самоврядування, звернення з позовом до суду, виконання зобов'язань тощо.

2. Майнова відокремленість. Кожна юридична особа має своє майно, яке може належати їй на прав власності або законного володіння. Необхідність відокремлення майна створює матеріальну базу незалежного існування юридичної особи. Майнова відокремленість потрібна юридичній особі не задля формальності, а для досягнення певної мети. Це може бути: вироблення продукції; культурно-освітня діяльність; діяльність, спрямована на досягнення творчих результатів, тощо.

Про майнову відокремленість йдеться у ст. 96 ЦК, в якій зазначено, що учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, передбачених законами та установчими документами.

3. Участь у цивільному обігу від власного імені. Кожна юридична особа, маючи індивідуальне найменування, може діяти лише від свого імені: від свого імені вона набуває майнові і особисті немайнові права, несе обов'язки вступає в різноманітні цивільно-правові відносини з іншими суб'єктами цивільного права. Від імені юридичної особи діють її органи, інші особи можуть виступати від імені юридичної особи на підставі довіреності — діяти як представники.

4. Здатність бути позивачем або відповідачем у суді, господарському чи третейському суді. Порядок розгляду цивільно-правових спорів за участю юридичних осіб регулюється цивільно-процесуальним правом.

Всі перелічені ознаки юридичної особи тісно пов'язані між собою і повинні розглядатися в сукупності, взаємодії функціональної діяльності юридичної особи

1.2 Види юридичних осіб

Юридична особа – узагальнююча назва організацій, які визнаються суб'єктами цивільних правовідносин. Таким статусом закон наділяє організації, які істотно відрізняються одна від одної. Ці відмінності значною мірою зумовлюють особливості їх створення, діяльності і припинення. З метою врахування цих особливостей, відображення їх соціальної природи та особливостей правового статусу, здійснюється класифікація юридичних осіб. Традиційним для законодавства багатьох країн є поділ юридичних осіб на юридичних осіб приватного права і юридичні особи публічного права. Причиною формування такої системи юридичної особи є поділ буржуазного права на публічне і приватне. В різних країнах в основу розмежування юридичних осіб на ці дві групи покладено різні критерії. У ФРН відмітними рисами цих юридичних осіб є правова природа акту, який є підставою їх виникнення. Юридичні особи публічного права виникають на підставі приватно-правового акту.

Юридичні особи публічного права, крім того, переслідують цілі публічного характеру, мають владні повноваження, особливий характер членства. У Великобританії публічними є ті корпорації, що створені заради політичних цілей. Їх статус характеризується наявністю владних повноважень, як правило, на певній території або області. Слід також відзначити, що юридичні особи публічного права є також органи, організації та установи, що здійснюють наукові, культурно-освітні, релігійні, та інші суспільно корисні функції державного значення, засновані на підставі норм публічного права. До їх числа входять академічні установи, університети, ліцеї, лікарні, торгові палати тощо. Засновуються вони в розпорядчому (деколи у дозвільному) порядку на основі спеціальних актів, що приймаються компетентними державними органами і в більшості випадків мають спеціальну правоздатність. [5 с.288] До приватних корпорацій відносяться ті з них, що створені приватними особами і переслідують їх особисті інтереси. У США всі

корпорації поділені на чотири групи: публічні, напівпублічні, підприємницькі і не підприємницькі. До публічних віднесено державні й муніципальні органи. Напівпублічними є корпорації у галузі постачання населення газом, водою, електроенергією. Напівпублічні корпорації існують на гроші платників податків. Усі інші відносяться до категорії приватних, тобто тих, у створенні яких бере участь не держава, а приватні особи. [12. с. 154]

Непідприємницькі корпорації не мають на меті отримання прибутку (релігійні організації, школи, благодійні фонди). Якщо підсумувати, то до юридичних осіб публічного права відносять саму державу, яка виступає в майнових відносинах в якості особливого суб'єкта права — скарбниці, адміністративно-територіальні одиниці, державні установи і державні організації, які одночасно виступають і як господарюючі суб'єктами і як організації державного управління. Як правило, публічними визнаються юридичні особи, які наділені державними владними повноваженнями. Приватними є всі інші юридичні особи, тобто ті, які створюються приватними особами і переслідують приватні цілі. . [13 с.103].

Поділ юридичних осіб на види може проводитися за різними підставами. Так, юридичні особи можна класифікувати залежно від:

- порядку утворення — на особи публічного та приватного права.

Юридичні особи публічного права створюються на підставі розпорядчих актів відповідних органів державної влади або органу місцевого самоврядування для здійснення спеціальних функцій (міністерства, відомства, органи забезпечення правопорядку, державні навчальні заклади тощо). Юридичні особи приватного права створюються саме для участі в цивільному обігу для досягнення мети, яка має приватний характер;

- підстав фінансування — на госпрозрахункові та бюджетні. Перші здійснюють свою діяльність на засадах самоокупності, другі — фінансуються державою;

- організаційно-правової форми — на господарські товариства, установи, об'єднання громадян, об'єднання юридичних осіб тощо;

- мети створення і діяльності - на комерційні й некомерційні юридичні особи. До комерційних юридичних осіб належать ті, які виникають заради досягнення прибутку. Це головна мета їх діяльності. Такими особами є господарські товариства, виробничі кооперативи, державні підприємства.

Некомерційні юридичні особи створюються насамперед для задоволення певних потреб громадян (наприклад, у житлі тощо) і покликані виконувати управлінські, освітянські, культурно-пропагандистські та інші невиробничі функції (громадські й релігійні організації, їх об'єднання, благодійні та інші фонди);

- виду права власності - на державні та комунальні, приватні та ті, які засновані на спільній власності юридичних та фізичних осіб і юридичних осіб та громадян іншої держави;

- складу засновників - на юридичні особи, засновниками яких можуть виступати виключно юридичні особи, тільки держава та будь-які суб'єкти права;

- обсягу прав юридичної особи на майно, яке вона використовує - на юридичні особи, які володіють майном на праві власності, на праві оперативного управління (державні підприємства) або на праві господарського відання

Правова підстава їх виникнення – засновницьке волевиявлення (угода) однієї або декількох осіб. Отже, публічна (не комерційна) юридична особа –

це організація, яка на основі адміністративно-правового акту створена, дозволена державою або має особливий статус, і діяльність якої має загальносоціальне значення. Приватні (комерційні) юридичні особи – це організації, що створюються на підставі угоди з метою задоволення потреб певного кола осіб. Важливим є поділ юридичних осіб за елементами організаційно-правової форми.

Юридичні особи, що є комерційними, можуть створюватися у формі господарських товариств, виробничих кооперативів, а також у формі об'єднання вказаних юридичних осіб.

Згідно із законодавством господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені на підставі угоди між юридичними і фізичними особами шляхом об'єднання їх майна і підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

Господарське товариство — це родове поняття, яке об'єднує такі самостійні види товариств: акціонерні, з обмеженою відповідальністю, повні та командитні, для яких загальною ознакою є наявність статутного фонду, поділеного на частки. Всі товариства — юридичні особи, діють на підставі установчих документів, мають власні назви.

Разом із тим кожне із товариств має свої особливі ознаки.

Акціонерне товариство. „Акціонерним визнається товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначну кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства.”[7 ст.520]

Акціонерні товариства можуть бути двох видів: відкрите АТ, акції якого розповсюджуються шляхом відкритої підписки і купівлі-продажу на біржах, та закрите АТ — акції якого розподіляються між засновниками.

ТОВ — це підприємство з фіксованим складом учасників, тобто частки в них розподіляються при емісії серед відомого обмеженого кола осіб; учасники цих підприємств можуть уступати належні їм частки тільки за

згодою інших учасників; тут діє досить жорстка система колективного контролю над персональним складом учасників та кількістю належних кожному часток. При виході учасника із ТОВ на його вимогу і за згодою товариства вклад може бути повернутий повністю або частково в натуральній формі.

Товариство з додатковою відповідальністю. Товариством з додатковою відповідальністю (ТДВ) визначається товариство, статутний фонд якого поділений на частки, розмір яких визначений установчими документами. Учасники ТОВ відповідають за його боргами своїми вкладами в уставний фонд, а якщо цього недостатньо — додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників розмірі, кратному вкладам кожного учасника.

Повне товариство. „Повним визначається товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору займаються підприємницькою діяльністю і солідарно відповідають за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить.”[7 с. 525.]

Командитне товариство. Командитним визначається товариство, в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і відповідають за зобов'язаннями товариства всім своїм майном (повними учасниками), є один чи декілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів.

Командитне товариство створюється і діє на підставі установчого договору, який підписується усіма повними учасниками. Установчий договір, крім загальних умов, характерних для всіх товариств, повинен містити умови про розмір та склад складеного капіталу товариства, розмір і порядок зміни часток кожного із повних учасників у складеному капіталі, сукупний розмір вкладу вкладників, а також розмір, склад та порядок внесення ними вкладів.

Розділ 2. Поняття та види цивільно- правової відповідальності

2.1 Поняття та види цивільно- правової відповідальності

Цивільно-правова відповідальність — це самостійний вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні державного примусу до правопорушника шляхом позбавлення особи певних благ чи покладення обов'язків майнового характеру. До правопорушника застосовуються санкції майнового характеру, які спрямовані на відновлення порушених прав та полягають у відшкодуванні збитків, стягненні неустойки чи пені.

Особливості цивільно-правової відповідальності:

- 1) майновий характер;
- 2) стягується на користь потерпілої сторони;
- 3) компенсаційна природа, тобто спрямованість на відновлення майнової сфери потерпілого.

Цивільно-правова відповідальність виконує такі функції.

- компенсаційну, сутність якої полягає у відновленні стану, що існував до порушення суб'єктивного права, а у разі неможливості такого — грошового чи іншого відшкодування заподіяної шкоди;
- виховну, яка спрямована на попередження таких цивільно-правових порушень у майбутньому, як з боку правопорушника, так і інших учасників цивільних правовідносин;
- стимулюючу, що розкриває позитивний аспект відповідальності та полягає в тому, що встановлення у законодавстві цивільно-правової відповідальності стимулює інших учасників до належної поведінки.

Цивільно-правову відповідальність можна класифікувати за різними критеріями.

1. Залежно від підстави виникнення цивільно-правова відповідальність буває договірною та недоговірною. Договірна відповідальність настає у разі порушення договору однією із сторін. Позадоговірна відповідальність має місце у разі заподіяння шкоди чужому майну чи здоров'ю, а також в інших

випадках заподіяння шкоди, якщо між заподіювачем шкоди і потерпілою стороною не існувало договірних правовідносин.

2. Залежно від кількості осіб, які беруть участь у виконанні зобов'язання, застосовують часткову (дольову), солідарну чи субсидіарну (додаткову) відповідальність. Часткова (дольова) відповідальність полягає в тому, що кожен із учасників зобов'язання несе відповідальність у межах своєї частки. Солідарна відповідальність настає лише у випадках, прямо вказаних в законі чи договорі, і при цьому кредитор надається право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі від усіх боржників разом або від одного із боржників. Якщо обов'язок не буде виконано в повному обсязі одним із боржників, кредитор вправі вимагати неодержане від інших солідарних боржників. Солідарні боржники залишаються зобов'язаними до того моменту, поки їх обов'язок не буде виконано повністю. Виконання обов'язку в повному обсязі одним із боржників припиняє обов'язок решти солідарних боржників перед кредитором. Боржник, який виконав солідарний обов'язок, має право пред'явити регресну вимогу до решти солідарних боржників у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або законом, крім частки, яка припадає на нього. Якщо один із солідарних боржників не сплатив частку, яка належить солідарному боржникові, несплачене припадає на кожного з решти солідарних боржників у рівній частці. Субсидіарна (додаткова) відповідальність має місце у разі, якщо її прямо передбачено в законі чи договорі, вона не може перевищувати обсягу повної відповідальності. Наприклад, неможливо відшкодувати шкоду, заподіяну неповнолітнім віком від 14 до 18 років внаслідок відсутності власного майна, відповідальність несуть його батьки, усиновителі або піклувальники. До пред'явлення вимоги особі, яка несе субсидіарну відповідальність, кредитор повинен пред'явити вимогу основному боржникові. Якщо основний боржник відмовився задовольнити вимогу кредитора або кредитор не одержав від нього у розумний строк відповідь на пред'явлену вимогу, кредитор може пред'явити вимогу в повному обсязі до особи, яка несе субсидіарну відповідальність. Особа, яка понесла

субсидіарну відповідальність, має право у випадках, передбачених законом пред'являти регресну вимогу до особи, в інтересах якої вона понесла відповідальність.

3. Залежно від обсягу відповідальності виділяють повну, обмежену та підвищену (кратну) відповідальність. За загальним правилом, цивільно-правова відповідальність настає в повному обсязі, а це означає, що розмір відшкодуваної шкоди не повинен перевищувати суму заподіяних збитків, тобто відшкодування не повинно призводити до збагачення потерпілого. Однак, у силу закону або договору, може виникати обмежена цивільно-правова відповідальність. Наприклад, у договорах перевезення відповідальність перевізника за втрату, нестачу, псування чи пошкодження вантажу, багажу, пошти встановлюється у розмірі фактичної шкоди, якщо не доведе, що це сталося не з його вини (ст. 924 ЦК). Проявом обмеженої цивільно-правової відповідальності може бути встановлення у договорі правил про залікову, виключну або альтернативну неустойку (ст. 624 ЦК). У певних випадках законом може бути передбачено застосування підвищеної цивільно-правової відповідальності, яка полягає у застосуванні до правопорушника додаткових санкцій у порядку та розмірах, визначених законом. Наприклад, у разі визнання недійсним правочину, який учинено під впливом насильства, винна сторона (інша особа), яка застосувала фізичний або психічний тиск до другої сторони, зобов'язана відшкодувати їй збитки у подвійному розмірі (ст. 231 ЦК). [2. Ст. 924, 231, 624]

Юридичною підставою цивільно-правової відповідальності є закон, а фактичною — вчинення цивільного правопорушення. Тому особа підлягає цивільно-правовій відповідальності за наявності сукупності умов, які утворюють склад цивільного правопорушення.

Підставами цивільно-правової відповідальності є:

- протиправність поведінки (дія чи бездіяльність);
- наявність майнової та (або) моральної шкоди;

- причинний зв'язок між протиправною поведінкою і заподіяною шкодою;
- вина особи, яка заподіяла шкоду.

Цивільно-правова відповідальність настає за умови, якщо дія чи бездіяльність, якими заподіяно шкоду, є протиправними чи заборонені законом. Протиправною поведінкою визнається така поведінка, яка порушує приписи правової норми, незалежно від того, знав чи не знав правопорушник про неправомірність своєї поведінки. Це може бути протиправна дія або бездіяльність особи, а також протиправне рішення. Протиправною визнається поведінка особи, яка порушує приписи правових норм та порушує суб'єктивне право особи. Тому законодавець у цивільному праві зазначає, що заподіяння шкоди є протиправним, якщо законом не передбачено інше. Переважно протиправна поведінка полягає в активних діях, якими заподіяно шкоду. Бездіяльність визнається протиправною, якщо особа повинна була вчинити певну дію, але не вчинила її. Протиправним рішенням визнається рішення органу державної влади, органу влади АРК, органу місцевого самоврядування, яке приймає посадова та службова особа цього органу, та суперечить вимогам чинного законодавства або порушує права осіб.

До обов'язкових умов цивільно-правової відповідальності належать причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяною шкодою. Причинно-наслідковий зв'язок є простим (якщо між протиправною поведінкою та завданою шкодою немає інших юридично значущих обставин) та складним (якщо між завданою шкодою та протиправною поведінкою існують й інші обставини, які впливали на її заподіяння). Причому протиправна поведінка особи лише тоді є причиною збитків, коли вона безпосередньо пов'язана із збитками.

2.2 Підстави виникнення цивільно-правової відповідальності

Загальною юридичною підставою всіх видів юридичної відповідальності вважається порушення норми права. Фактичною підставою цивільно — правової відповідальності є правопорушення як юридичний факт.

Цивільне правопорушення — це протиправна дія або бездіяльність особи, що порушує норми актів цивільного законодавства або умови договору, і з якою договір або закон пов'язують виникнення цивільно — правової відповідальності.

Умови цивільно — правової відповідальності поділяються на загальні та спеціальні. Загальні умови є типовими для більшості цивільних правопорушень. Їх наявність, як правило, є достатньою для виникнення цивільно — правової відповідальності.

Різноманітність цивільних правовідносин призводить до різного характеру їх порушення. Така неоднорідність правопорушень обумовлює існування і можливість застосування у певних випадках спеціальних (не типових) умов цивільно — правової відповідальності. Вони, як правило, є додатковими до загальних.

У свою чергу, загальні умови цивільно — правової відповідальності поділяють на позитивні та негативні. Цей поділ носить умовний характер, а його критерієм є значення окремих умов для настання цивільно — правової відповідальності. Позитивними умовами є ті, наявність яких доводиться заінтересованою особою (потерпілим — позивачем). До них відносяться шкода та причинний зв'язок між поведінкою правопорушника та шкодою. Негативними вважаються умови, відсутність яких доводиться заінтересованою особою (правопорушником — відповідачем) для запобігання настанню

цивільно — правової відповідальності. Такими умовами є протиправність діяння та вина.

Протиправність діяння. Поведінка особи визнається протиправною, якщо вона не відповідає вимогам права, вираженим в актах цивільного законодавства або договорі. Особа, яка не виконала договірне зобов'язання, звільняється від відповідальності, якщо таке невиконання не носить протиправного характеру, зокрема, у разі неможливості виконання зобов'язання, якщо вона викликана, обставинами, за які боржник не відповідає (ст. 607 ЦК).

Недоговірна відповідальність також виникає лише у разі завдання шкоди неправомірними діями правопорушника (ч. 1 ст. 1166 ЦК). У разі ж завдання шкоди правомірними діями, зокрема, при здійсненні особою права на самозахист, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, цивільна відповідальність не настає (ст. 1169 ЦК).

Таким чином, протиправний характер діяння є універсальною типовою умовою цивільно — правової відповідальності.

Шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених ЦК та іншими законами (ч. 4 ст. 1166 ЦК), зокрема, підлягає відшкодуванню шкода, завдана у стані крайньої необхідності (ст. 1171 ЦК).

Протиправність як умова цивільно — правової відповідальності визначається як порушення положень актів цивільного законодавства, договору та інших актів саморегулювання (наприклад, установчих документів юридичних осіб).

Протиправність у цивільному праві визначається диференційовано залежно від виду правовідносин, що порушуються, та відповідного виду відповідальності. Вплив правових норм на поведінку учасників правовідносин здійснюється у формах заборони, припису і дозволу. Якщо порушуються цивільні відносини, які виникають на підставі будь — яких юридичних фактів, крім договору (відповідно при недоговірній відповідальності), протиправним визнається діяння особи, що порушує заборони, а також прямі приписи певної поведінки учасників правовідносин, встановлені в нормах права. [2. Ст. 1166, 1171, 1169, 607]

Принцип саморегуляції учасниками цивільних відносин в умовах конкретного договору своїх прав і обов'язків, обумовлює можливість відступати від положень актів цивільного законодавства, за окремими винятками (ч. 3 ст. 6 ЦК). Таким чином, у разі порушення договірних зобов'язань (відповідно при договірній відповідальності) протиправним визнається діяння, яке порушує умови договору або відповідні норми, вказані у ч. 3 ст. 6 ЦК.

Протиправними в цивільному праві можуть бути як дії (активна поведінка суб'єкта), так і бездіяльність (утримання особи від дії). З правової точки зору, бездіяльність учасника цивільних правовідносин визнається протиправною лише у тих випадках, коли він утримується від вчинення конкретних дій, щодо яких у нього існував обов'язок вчинення. Зокрема, утримання боржника від виконання зобов'язання, що виникає із договору, є протиправною бездіяльністю. Протиправність діяння носить об'єктивний характер, у зв'язку з чим не має значення обізнаність особи стосовно характеру своєї поведінки.

Шкода. В аспекті цивільно — правової відповідальності шкодою вважають різноманітні негативні наслідки правопорушення. Оскільки це поняття насамперед є категорією соціальною, негативний результат цивільного правопорушення з точки зору наукового пізнання розглядається в трьох взаємопов'язаних аспектах — як соціальна, юридична та фактична шкода, що залежить від конкретно порушеного об'єкта.

Правопорушення здатне одночасно виливати і на суспільні відносини, які регулюються цивільним правом (соціальний об'єкт), і на норми цивільного права, договір, суб'єктивні цивільні права та правопорядок в цілому (юридичний об'єкт), і на конкретні майнові та немайнові блага учасників правовідносин (фактичний об'єкт). При цьому вважається, що соціальна шкода є значимою для права лише тоді, коли вона набуває юридичної форми, а саме коли дія чи бездіяльність є протиправними, тобто при цьому одночасно є порушеними соціальний і юридичний об'єкт. Фактична ж шкода є лише

однією з матеріальних «субстанцій» соціальної шкоди і наявною може бути не завжди. Однак коли йдеться про компенсацію завданої шкоди у конкретному випадку, мають на увазі, головним чином, саме фактичну шкоду, а вказане поняття шкоди набуває суто прагматичного, вузького значення.

Фактична шкода може проявлятися в знищенні чи пошкодженні речі; в позбавленні або зменшенні працездатності особи, смерті годувальника; в здійсненні витрат на медичну допомогу, санаторно — курортне лікування, сторонній догляд, поховання; в душевних стражданнях чи фізичному болю; в зниженні честі, гідності, ділової репутації тощо. Прояви фактичної шкоди є нетотожними за своїм змістом, навряд чи їх можна перелічити вичерпно, але всі вони охоплюються її розумінням як несприятливих, негативних наслідків, спричинених порушенням, ущемленням майнових та немайнових благ потерпілої особи. Тобто фактична шкода — це будь — який негативний наслідок посягання на майнові чи немайнові блага потерпілого, які охороняються цивільно — правовим законом.

Шкода може бути договірною та недоговірною, майною та немайною, завданою особі або майну.

Подібно до класифікації цивільно-правової відповідальності, шкода розрізняється залежно від того, у договірних чи недоговірних відносинах вона спричинена. Договірна шкода виникає як наслідок порушення договірного зобов'язання (відносного правовідношення), за термінологією ЦК для її позначення найчастіше використовується термін «збитки». Недоговірна шкода виникає як наслідок порушення абсолютного права потерпілого, причому це не залежить від наявності чи відсутності між сторонами договірних відносин. Так, шкода, завдана життю чи здоров'ю людини, буде завжди недоговірною, оскільки є результатом порушення загальнообов'язкової для кожної особи заборони не заподіювати шкоди іншій особі.

Залежно від блага, яке порушується, шкода може бути завдана як особі (фізичній або юридичній) — у вигляді спричинення смерті годувальника,

зменшення працездатності, приниження честі, гідності, а також ділової репутації, так і власне майну фізичної або юридичної особи, що означає, наприклад, знищення чи пошкодження речі.

Відповідно до того, чи має шкода вартісну форму, яка піддається виміру та вираженню у грошових коштах, виділяють майнову та немайнову шкоду. Майнова шкода завжди має вартісну форму, виражається й досить точно обчислюється в грошах, незважаючи на те, що вона може бути наслідком завдання шкоди безпосередньо фізичній або юридичній особі. Так, у разі завдання тілесних ушкоджень фізичній особі (ущемлення особистого немайнового блага) понесена нею шкода — втрачений заробіток, витрати на медичне лікування тощо, все одно як кінцевий результат є шкодою майною, оскільки ці негативні наслідки для потерпілого можуть бути точно обчислені в грошовому вираженні.

Моральна (немайнова) шкода не має вартісної форми і не може бути виражена у точному грошовому еквіваленті. Її компенсація грошима чи іншими матеріальними благами становить лише згладжування, зменшення негативних наслідків, спричинених потерпілому; оскільки вона не оцінюється на засадах вартісної еквівалентності.

Грошове вираження майнової шкоди називають збитками. Таке співвідношення цих понять зустрічається в юридичній літературі найчастіше, хоча існують точки зору, що вони є самостійними і визначати збитки через категорію шкоди є помилковим. Збитки як негативні наслідки, що настали в майновій сфері потерпілої від правопорушення особи, в законодавстві України традиційно складаються з двох частин — реальних збитків та упущеної вигоди.

Розділ 2. Поняття та види цивільно- правової відповідальності

2.3 Вина – як елемент складу цивільного правопорушення

Вина може виступати у формі умислу і необережності. У свою чергу, необережність може проявитися у вигляді простої або грубої необережності. Як суб'єктивне умова цивільно-правової відповідальності, вина пов'язана з психічними процесами, що відбуваються у свідомості людини. Однак на сучасному рівні розвитку суспільства ми не можемо при вирішенні питання про відповідальність безпосередньо досліджувати психічні процеси, що відбувалися у свідомості людини в момент правопорушення. Судити про ці внутрішні процеси можна лише по поведінці людини, в якому вони знаходять своє зовнішнє вираження.

Вина у формі умислу має місце тоді, коли з поведінки особи видно, що, вона свідомо направлено на правопорушення. У цивільному праві, що має справу з нормальними явищами в сфері цивільного обороту, вина у формі умислу зустрічається не так часто, як, наприклад, в кримінальному праві, розрахованому на аномальні явища. Разом з тим в окремих випадках і суб'єкти цивільного права навмисне порушують права та охоронювані законом інтереси інших осіб. Так, практиці відомі випадки, коли постачальник, у відповідь на застосовані до нього покупцем штрафні санкції за затримку в постачанні продукції, взагалі припиняє відвантажувати продукцію на адресу цього покупця.

Значно частіше цивільні правопорушення супроводжуються виною у формі необережності. У цих випадках в поведінці людини відсутні елементи навмисно. Воно не направлено свідомо на правопорушення, але в той же час в поведінці людини відсутня належна пильність і обачність. Відсутність належної уважності і обачності характерно як для грубої, так і для простої необережності. Разом з тим між цими двома формами вини має також певні відмінності. Ці відмінності не знайшов відображення ні в законодавстві, ні в керівних роз'ясненнях вищих судових органів.

Такого роз'яснення явно недостатньо для того, щоб у кожному конкретному випадку можна було чітко відмежувати грубу необережність від простої. Для цього необхідні більш конкретні орієнтири, якими можна було б керуватися в відповідній ситуації. Такі орієнтири вироблені в цивілістичної науки. Найбільш прийнятними видаються наступні. При грубої необережності у поведінці особи відсутній будь-яка уважність та обачність. Проста ж необережність характеризується тим, що особа проявляє деяку обачність і уважність, проте недостатні для того, щоб уникнути правопорушення. Так, якщо пішохід, переходячи проїжджу частину на жовтий світло, допускає просту необережність, виявляючи відому обачність і уважність при переході вулиці, то той, хто лежить на трамвайних коліях громадянин допускає грубу необережність, нехтуючи самими елементарними вимогами уважності і обачності.

У цивільному законодавстві, за загальним правилом, вина є лише умовою, але не мірою відповідальності. Якщо має місце вина, то незалежно від її форми правопорушник зобов'язаний відшкодувати заподіяні збитки в повному обсязі. Однак у деяких випадках, прямо передбачених законом або договором, форма вини може вплинути на розмір цивільно-правової відповідальності. Оскільки ці випадки є винятком із загального правила, немає необхідності вдаватися до чотирехчленному поділу провини, як це має місце в кримінальному праві, де розмір відповідальності прямо залежить від ступеня вини правопорушника. Для тих нечисленних випадків, коли форма вини впливає на розмір відповідальності, цілком достатньо викладеного вище тричленного ділення провини. [6. с. 776]

Змішана вина характеризується такими моментами:

- а) збитки наступають в результаті винного поведінки не тільки боржника, але і кредитора;
- б) збитки зосереджуються в майновій сфері тільки однієї сторони зобов'язання - кредитора;

в) збитки являють собою єдине ціле, коли неможливо визначити, в якій частині вони викликані винними діями боржника, а в якій - винними діями кредитора.

Так, якщо перевізник допустив прострочення доставки делікатного вантажу, а вантажоодержувач - в одержанні цього вантажу, то збитки вантажоодержувача, пов'язані з псуванням вантажу, викликані поведінкою як перевізника, так і самого вантажоодержувача. При цьому неможливо визначити, в якій частині ці збитки заподіяні винним поведінкою перевізника і в якій частині - винним поведінкою вантажоодержувача. У таких випадках суд відповідно зменшує розмір відповідальності боржника. Суд має право також зменшити розмір відповідальності боржника, якщо кредитор навмисно або з необережності сприяв збільшенню розміру збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання, або не вжив розумних заходів до їх зменшення. Ці ж правила застосовуються у випадках, коли боржник в силу закону або договору несе відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язання незалежно від своєї провини.

Оскільки при змішаній вини неможливо визначити, яка частина збитків викликана поведінкою боржника, а яка - поведінкою самого кредитора, єдиним критерієм, яким можна керуватися в таких випадках при розподілі між ними збитків, може бути ступінь (форма) вини боржника і кредитора. Змішану провину необхідно відрізняти від спільного заподіяння шкоди. Спільне завдання шкоди характеризується наступними ознаками:

- а) збитки наступають у майновій сфері тільки однієї сторони зобов'язання - кредитора;
- б) збитки викликані протиправними діями двох або більше осіб;
- в) збитки являють собою єдине ціле, і неможливо встановити, яка частина цих збитків заподіяна кожним з цих двох або більше осіб;
- г) спільні заподіювач несуть солідарну відповідальність перед кредитором.

Розділ 3. Проблемні питання цивільно-правової відповідальності юридичної особи.

3.1 Судова практика у сфері цивільно-правової відповідальності

Відповідно до положень ч.3 ст.386 ЦК власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди. Згідно з ч.1 ст.30 ЦПК сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач.

Як вбачається зі змісту стст.33, 36, 119 ЦПК, на позивача покладено обов'язок визначати відповідача у справі. Водночас позивач не позбавлений права звернутися до суду з клопотанням про залучення до участі у справі співвідповідачів і третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог.

Як свідчить практика, суб'єктний склад сторін у спорах такої категорії, як правило, складається з учасників дорожньо-транспортної пригоди; володільців-користувачів транспортних засобів; власників джерела підвищеної небезпеки, з якими винні особи знаходилися у трудових відносинах; страхових компаній, з якими власники транспортних засобів знаходяться у договірних відносинах; осіб, з вини яких сталася ДТП, відшкодування за якою було проведено страховими компаніями, та третіх осіб, зазвичай, водіїв-учасників, які не заявляють самостійних вимог.

Загалом суди дотримуються вимог норм процесуального права та правильно встановлюють сторони спірних правовідносин. Разом із тим є випадки допущення судами помилок щодо правильного встановлення належних сторін у справі та третіх осіб, що нерідко призводить до скасування рішень.

Так, у справі за позовом Б. до Д., К. про відшкодування матеріальної та моральної шкоди Томашпільським районним судом Вінницької області ухвалено рішення, яким стягнуто солідарно з Д. і К. на користь Б. матеріальну шкоду в розмірі 15121 грн. 51 коп. та моральну шкоду в розмірі 3000 грн. За обставинами справи К. є власником автомобіля, яким під час ДТП керував відповідач Д., з вини якого сталася ДТП. Стягуючи солідарно з Д. та К. на

користь позивача шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки (автомобілем), яким керував на відповідній правовій підставі Д., суд першої інстанції виходив із того, що відповідачі завдали шкоди позивачеві солідарно, причому К. — лише через те, що він є власником автомобіля.

Така правова позиція суду першої інстанції при вирішенні справи вбачається помилковою, оскільки, виходячи із загальних норм стст.1166,

1167, 1187, 1190 ЦК, підстави для цивільної відповідальності К. перед Б. лише через те, що К. є власником автомобіля, відсутні.

За загальними правилами, зазначеними вище, тягар цивільної відповідальності в таких випадках має нести винна у завданні шкоди особа, якою є водій автомобіля, чи особа, яка на відповідній правовій підставі керувала автомобілем та з вини якої сталася ДТП.

Окремо слід зазначити, що за змістом норм матеріального права, які регулюють спірні правовідносини, зміна власника транспортного засобу, яким керувала особа, винна у завданні шкоди потерпілому, не змінює суб'єктного складу сторін у спорі.

Загалом, позивачами у справах про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, можуть бути фізичні та юридичні особи, яким завдано майнової шкоди, у тому числі власники та володільці майна, фізичні особи, яким заподіяно моральну шкоду.

Відповідачем за таких правовідносин виступають: володілець транспортного засобу; винна особа — володілець транспортного засобу; винна особа, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом; власник (володілець) транспортного засобу, недбалість якого сприяла неправомірному заволодінню ним; роботодавець — за шкоду, завдану працівником під час виконання трудових обов'язків; страхова компанія — за шкоду, завдану застрахованою особою; батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники, чоловік (дружина) у випадках, передбачених ст.1178, 1179, 1183, 1186 ЦКУ та ст.1187, 1188 ЦКУ.

3.2 Проблеми встановлення вини юридичної особи в цивільних правопорушеннях

Питання правового режиму майна юридичної особи і суб'єктів відповідальності по її боргах є взаємопов'язаними, як і взаємопов'язані ознаки юридичної особи - належність у неї відокремленого майна і самостійна майнова відповідальність. Тому з'ясування питань, чи є та чи інша юридична особа власником і які права має засновник(ки) на майно створеної ним(ними) юридичної особи, має суттєве значення.

Оскільки на сьогодні юридичні особи України поділяються на власників і невластників, а також існують такі, правовий статус майна яких залишається спірним, постають проблеми визначення прав і повноважень засновників щодо майна створюваних ними юридичних осіб.

Так, якщо юридична особа є власником свого майна, то зрозуміло, що її засновники (учасники) власниками цього майна бути не можуть. Їхні права щодо майна юридичної особи опосередковуються корпоративними правовідносинами, в яких вони знаходяться з юридичною особою. Це стосується учасників господарських товариств, членів кооперативів, колективних підприємств тощо, які здійснюють свої права шляхом участі в управлінні юридичною особою, в тому числі з вирішення питань права власності.

Майно юридичних осіб-невласників закріплене за ними на праві повного господарського відання або оперативного управління, які є іншими видами речових прав, похідними від права власності. Проте права засновників цих юридичних осіб також не ґрунтуються на праві власності, оскільки вони самі не є власниками. Наприклад, засновник державного підприємства - міністерство або відомство - не є власником державного майна, а виступає уповноваженим державою органом. І, незважаючи на те що воно покликане реалізовувати права держави як власника, у міністерства не виникають повноваження з володіння, користування і розпорядження майном державного

підприємства. Означені повноваження належать самому підприємству і становлять сутність його права повного господарського відання. Міністерство ж як засновник має право управління по відношенню до державного підприємства.

Тому правовідносини між засновниками і юридичними особами в першому і другому випадках практично збігаються, хоча їх підстави виникнення різняться.

Щодо юридичних осіб із невизначеним правовим статусом майна - проблемність з'ясування правовідносин їх із засновниками полягає в тому, що останні завжди є власниками майна, яке вони передають створюваній ними юридичній особі. Звідси і постає питання про те, чи воно перетворюється на інше право. На нашу думку, засновник з моменту державної реєстрації юридичної особи перестає бути власником того майна, яке він їй передав, а стає суб'єктом права на управління нею, що реалізується в корпоративних правовідносинах. [11.с. 544]

Окреслені проблемні моменти, у свою чергу, тягнуть необхідність визначити, чи буде засновник відповідати по боргах юридичної особи.

Так, у ст.24 Закону України «Про господарські товариства» встановлюється відповідальність акціонерів за зобов'язаннями товариства, яку вони немовби несуть у межах належних їм акцій, а ті з них, які не повністю оплатили акції, у випадках, передбачених статутом, - також у межах несплаченої суми. Про таке саме наголошується у ст. 50 зазначеного Закону щодо відповідальності учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

У дійсності цим припускається змішання понять відповідальності та ризику, оскільки ані акціонери, ані учасники товариства з обмеженою відповідальністю насправді не притягуються до відповідальності по боргах товариства, а несуть ризик знецінення належних їм акцій або неможливості задоволення своїх вимог щодо виділення частки майна товариства, пропорційної їх вкладу у статутний фонд (часто просто говорять про повернення їх вкладу). Ситуація не змінюється й у разі, якщо акціонер не

повністю сплатив вартість акцій (або учасник не повністю вніс вклад до статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю), оскільки ці особи і тоді відповідають не по боргах товариства, а по своїх власних боргах перед ним.

Однак найяскравішим прикладом невизначеності законодавства у проблемах відповідальності та правового режиму майна є вирішення цих питань щодо дочірнього і материнського підприємств і, зокрема, при банкрутстві останнього.

Наприклад, ст. 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлюється, що до складу ліквідаційної маси включаються усі види майнових активів банкрута, які належать йому на праві власності або повного господарського відання, за окремими винятками.

Використання цієї норми не дає вичерпної відповіді на питання про можливість притягнення до відповідальності дочірнього підприємства по боргах материнського, оскільки потребує визначення взагалі поняття майна і майнових прав, і зокрема того, чи має материнське підприємство майнові права по відношенню до дочірнього.

Термінологія стосовно майна та майнових прав у різних законодавчих актах не уніфікована. Так, у чинному Цивільному кодексі України окремого визначення майна як правової категорії не дається, а похідним чином про нього згадується у ст. 37 через регулювання злиття і поділу юридичних осіб, в якій під майном розуміються права та обов'язки.

Висновки

Мною було проведено аналіз взаємозв'язків і взаємозалежностей конституціональних ознак юридичної особи, властивостей його правосуб'єктності та цивільно-правової відповідальності. На цій основі: цивільне правопорушення визначено як порушення допустимих меж здійснення правоздатності юридичної особи; обґрунтована неприпустимість віднесення деліктоздатності юридичної особи до складових змісту його дієздатності; ознаки організаційної єдності та майнової відокремленості розглядаються як такі соціально-економічні передумови участі юридичної особи у відносинах цивільної відповідальності, які визначають особливості його правового статусу як суб'єкта цієї відповідальності.

Розглянуто особливості цивільно-правової відповідальності юридичних осіб публічного права, підприємницьких та непідприємницьких юридичних осіб. Субсидіарну відповідальність засновників юридичних осіб публічного права та фінансованих власником установ обґрунтовано низьким рівнем їх майнового відокремлення і організаційної самостійності, а також необхідністю гарантування безперебійного виконання публічних функцій юридичними особами публічного права. Визначено такі критерії субсидіарної відповідальності учасників (засновників) юридичних осіб приватного права:

- 1) надання учасникам майнових прав щодо юридичної особи або її майна;
- 2) встановлення певного співвідношення між обсягом майнових і організаційно-управлінських прав учасників.

Наявність першого з названих критеріїв обумовлює необхідність введення субсидіарної відповідальності учасника в межах неоплаченої частини обов'язкового майнового внеску, а наявність другого - можливість введення додаткової відповідальності в її власному розумінні (такий, що перевищує розмір майнового внеску учасника, в межах якого учасник несе тільки ризик

збитків юридичного особи). Аргументовано необхідність виключення вини їх складу умов цивільно-правової відповідальності за цивільні правопорушення, вчинені при здійсненні господарської діяльності. Проаналізовано зміст відносин організаційного та економічного контролю з участю юридичних осіб. Облік істоти цих відносин і необхідність здійснення забезпечувальної функції цивільної відповідальності вимагають встановлення солідарної відповідальності контролюючих юридичних осіб за дії контрольованих ними юридичних осіб у разі, коли волевиявлення останніх було у вирішальній мірі обумовлено волевиявленням суб'єктів вирішального впливу. Доведено можливість поширення в певних межах дії норм законодавства про банкрутство на всіх юридичних осіб приватного права, створених відповідно до Цивільного кодексу (як власників свого майна).

Отже, проблематика встановлення вини у цивільно-правовій відповідальності юридичної особи набуває серйозних обертів. Як в нашій країні так і в багатьох інших зарубіжних країнах законодавець намагається деталізувати об'єктивні передумови виникнення вини юридичної особи у цивільних правовідносинах. Це є дуже доцільним, зважаючи на сьогоденний стан економіки нашої країни. Багато юридичних осіб намагаються не створювати собі зайвих проблем в умовах економічної кризи. Їх власники намагаються мінімізувати свою цивільно-правову відповідальність при укладанні ними цивільно-правових договорів та певних контрактів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії верховної Ради України 28 червня 1996 року.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року, № 435-IV.
3. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є.О. Харитонова, О.М. Лапітенко. - Х.: Одісей, 2008
4. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991р., № 1576-XII.
5. Дзера О. В. Цивільне право України. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 736с.
6. Мазур О. С. Цивільне право України. — К.: Університет "Україна", 2005. — 288 с.
7. Цивільне право України: Підручник / Є.О. Харитонов, Н.О.Саніахметова. — К.: Істина, 2003. — 776с.
8. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. — Т.1. Загальна частина. — К.: Концерн „Видавничий дім „Ін Юре“, 2003. — 520-525 ст.
9. Цивільне право України за ред. Р. О. Стефанчука, К. Наукова думка, Прецедент 2004с.562
10. Цивільне право України // за заг. Ред. Я. М. Шевченко. — УК., 2003. — Т.1. 60с.
11. Л. Соловійова. Виникнення правосуб'єктності підприємств: деякі питання. // Право України, 2002. № 7.
12. Цивільне право: підручник для студентів юридичних вузів та факультетів. Загальна частина. / Д.В. Боброва, О.В. Дзера, Н.С Кузнєцова, О.А.Підопригора. — К.: Вентурі., 1997. — 544с.
13. Рікс Ніведа. Особливості корпорацій у англосаксонській системі права.// Право України., 1997 № 8. 154с

14. О.Кравчук „Майновий аспект правового статусу юридичних осіб за новим Цивільним кодексом України" // Право України, 2003р., № 12. 103с.